

Zekâtın Eğitici ve Ahlâkî Özellikleri

Saadettin ÖZDEMİR*

ABSTRACT

The Educational and Moral Dimension of Almsgiving in İslam

There are some acts of worship, such as almsgiving which prevent people doing bad behaviors. It is possible to see psycological and socioloqical benefits of almsgiving in every level of social and individual life. Individual earns positive qualities, such as generosity, spirituality and social responsibility through almsgiving. When the moral character of individuals gains strength the conscience of social unity and solidarity will develop in society.

Keywords: *Worship in İslam, Almsgiving, Morality, Education.*

Giriş

Sosyal bir varlık olan insan, hayatının her aşamasında huzuru ve mutluluğu istemekte, çirkin ve ahlâk dışı davranışlardan kaçınmaya çalışmaktadır. Bunun içindir ki, insanlar ahlâkî kurallara uymaya çalışmakta, tutum ve davranışlarına sınır getirmeyi arzulamaktadır. Kur'an, Allah'ın güzel olduğunu ve güzeli sevdiğini belirterek, ferdin de kendisine çeki-düzen vermesini istemektedir. İslâm, ferdin davranışlarını düzenlediği gibi, iç dünyasını, duyuğu ve düşünce alemini de düzeltmeyi amaçlamaktadır.

İslâm dininin Müslümanlardan yapmalarını istemiş olduğu ibadetler, nefisleri ıslah etmek, birbirlerine karşı üstünlük sağlama yerine eşit oldukları hissini vermek, ferdin içinde bulunan kötü eğilimlerin engellenmesini sağlamak, birlik ve beraberlik şuurunu vermek vb. sebepler için emredilmiştir. İbadetler, fertte bu ıslah ve terbiye hedeflerini tahakkuk ettiremedikleri zaman, ihlâslı ibadet olmaktan çıkarlar. Allah da ihlâssız yapılan ibadetleri kabul etmez. Aynı zamanda bu şekilde ibadet eden Müslümanlar, sevaptan da mahrum kalırlar.¹

İnsanı yaratan ve onu birtakım duyuğu ve düşüncelerle süsleyen Allah, onda bulunan çeşitli duyuğu ve düşüncelerin, kötülöklere yönelmesini engellemek için, bir takım müeyyideler koymuştur. Fert, bu müeyyidelere uyduğu ve istendiği şekilde hareket ettiği zaman mutlu olacak ve yaratılışına zıt olan

* **Yrd. Doç Dr.**, SDÜ İlahiyat Fak., Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 Muhammed Ebü Zehra, *İslâm'da Sosyal Dayanışma*, 3. Baskı, Çev: E. Ruhi Fığlalı-Osman Eskiçioğlu, İstanbul 1981, s.44.

davranışlardan da uzaklaşacaktır. Böylelikle ruhen ve kalben mutluluğu yakalama imkanına kavuşacaktır.

İbadetlerin, fertleri kötülüklerden alıkoyup iyiliklere götürücü özelliği hiçbir zaman inkâr edilemez. Ferdi her an iyilik yapmaya yönlendiren ve kötülöklere yaklaşmasını engelleyen bir takım ibadetler vardır. Bu ibadetlerden birisi de zekâttır. Çünkü zekâtın, fert ve toplum için psikolojik ve sosyolojik faydalarını toplumda her an görebilmek mümkündür. İnsanlarda bulunan cimrilik, mala düşkünlük, bencillik, vurdumduymazlık, neme lazımcılık ve benzeri bir takım olumsuz insanî özelliklerin düzelmesi zekâtla gerçekleştirilebilir. Bu düzelmenin neticesinde toplumda sosyal bütünleşme, beraberlik, yakınlaşma, dayanışma, yardımlaşma gibi olumlu tutum ve davranışlar gelişebilir.

a. Zekâtın Eğitici Özellikleri

Allah'ın en mükemmel şekilde yarattığı insan, dünyaya, hiç bir şey bilmez olarak gelir ve yavaş yavaş içinde yaşadığı dünyanın şartlarını öğrenerek, ona uyum sağlamaya çalışır. Böyle bir insanın her konuda eğitime ve öğrenmeye ihtiyacı vardır. Tabii ki yapılacak olan eğitimin, bir başlangıcının olması gerekir. Doğumla başlayan bu eğitim, mükellefiyetle birlikte sorumluluğu da beraberinde getirmiştir. İnsanın yaratıcısı olan Allah, "mükellefiyet" dediğimiz sınırdan itibaren insanları, emir ve yasakları ile sorumlu tutmuştur. Sorumluluğu veren Allah, insanlara kendisinin gösterdiği yoldan gittikleri takdirde huzuru, mutluluğu ve saadeti yakalayabileceklerini, ama yasakladığı hareketleri yapar ve o yoldan giderlerse de iki dünyada da mutluluğa ulaşamayacaklarını haber vermiştir.

Dünyaya geldiği andan itibaren dünya saadeti ve ahiret huzurunu yakalama yolunda gayret sarf eden insanoğlu, bu düşüncelerden hareketle, iç huzuru, ruhi dinginliği sağlayacak arayışlar içerisine girer. Bu arayışların sonucu ortaya bazen felsefi, bazen ilmi, bazen de dinî içerikli görüşler çıkabilir. Bizim üzerinde durmak istediğimiz taraf ise, ferdin sahip olduğu dinî duygu ve düşüncenin bu dünyaya etkisidir. İşte İslâm dininde yer alan ve insanlardaki dinî duygu ve düşünceleri harekete geçiren esaslardan birisi de zekâttır. Zekâtın eğitici özellikleri de inkâr edilemeyecek kadar açıktır. Şöyle ki; insandaki mal ve servet edinme hırsı, Kur'an ve hadiste belirtilen ölçüde olmazsa, insanı birçok fenalıkları yapmaya sürükleyebilir. Örneğin, kalpteki inceliği azaltır, vicdanı karartır, insanı cimrileştirebilir. Fakat fert zekât verirse, bütün bu kötü huyları terk eder. Cimrilikten kurtulduğu gibi, insanlara karşı şefkatli ve merhametli olur.² Bazen fertler, mal sevgisi ve paraya düşkünlük sebebiyle Allah'a yaklaşıtrıcı ve O'na götürücü yolları kendi elleriyle kapatır, sıkıntı ve ızdıraba düşerler. Bu sıkıntı ve ızdıraplardan kurtulmak için çok sevilen ve canı gibi değer verilen malların harcanması, bir nevi koruyuculuk görevi yapmaktadır. Yani gönülleri para sarfetmeye alıştırmaktadır. Çünkü harcamaya alışkın olmayan insanı, olumsuz duygu ve düşünceler sa-

2 Mehmet Altunkaya, *İslâm'da İtikat ve İbadet*, İstanbul 1980, s. 159

racaktır.³ Nitekim bir ayette “Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, (göç eden yoksul kardeşlerini) öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar başarıya erenlerdir.”⁴ buyrulmuştur. Bu ayette mala karşı olan bağlılık ve cimrilik yerilmiş, başkalarına yardım edenler ise övülmüş ve mutluluğa kavuşanlar olarak nitelendirilmiştir. Mü’min, zekât vermekle sadece olumsuz bir tutum olan cimrilikten kurtulmakla kalmayıp, aynı zamanda cömertlik gibi herkes tarafından beğenilen ve övülen davranışlara da sahip olacaktır.⁵

Kur’an, bir çok kere, her şeyin hakimi ve asıl sahibi olanın Allah olduğunu insanlara hatırlatmıştır. Diğer bir ifade ile ferdin “emanetçi ve vekil olduğu” fikrini müslümanların akıl ve ruhlarına çeşitli şekillerde yerleştirmeye çalışmıştır. Onlara alın terleri ve mallarının, sanki bir anlaşma ile ikinci defa Allah’a intikal etmekte olduğunu öğretmek istemiştir. Bu anlaşma ise; ferdin İslâm’a girerken söylemiş olduğu Kelime-i Şahadettir. Müslüman, malının başında emanetçi ve Allah’ın vekili olduğuna göre, asıl sahip olan Allah emanetini ve satın almış olduğu malını dilediği zaman isteyebilir ve geri alabilir.⁶ Nitekim Kur’an da “Allah müminlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır.”⁷ buyrulurken fertte emanet olarak bulunan malın, asıl sahibine verilmesi gerektiği ve bunun karşılığında da mü’minlere mükafat verileceğinden söz edilmektedir. Zira mülkün gerçek sahibi Allah’tır. Mal, mü’mine emaneten verilmiştir. Zekâtı veren kişi, böyle bir düşünce ve içten gelen bir istekle, mali bir ibadet olan zekâtı vererek, Allah’a olan bağlılığını ifade edecek, aynı zamanda dinî bir vazifeyi yerine getirmiş olmanın huzur ve mutluluğunu da hissedecektir. Bunun için mü’minin yapması gereken, Allah için, bir karşılık beklemeden, bu ibadeti yerine getirmesidir.⁸

Zekât, ferdi eğiterek onda bulunan cimrilik gibi kötü huylar yok eder ve onun yerine cömertlik, iyilik, yardımseverlik gibi güzel davranışları öğretir. Mal hırsı aşırı olan kişiyi, cömert yapar. Karşılıksız vermek ve cömert olmak Allah’ın, karşılık beklemek ve cimrilik, nefsin sıfatıdır. Zekât, insana, nefsin sıfatından uzaklaşıp, Allah’ın sıfatına yaklaşarak “Allah’ın ahlâkiyle ahlâklanma” yı tavsiye eder.⁹ Böylece fert, zekâtın kendisinde bırakmış olduğu etki neticesinde yüksek bir ahlâk sahibi olur. Aynı zamanda zekât vermek, ferdin manevi açıdan iyi ve güçlü bir şahsiyet kazanmasına da yardımcı olur. Çünkü ekonomik yardımlar hem veren, hem de alan kişide birtakım izler bırakmaktadır.¹⁰

3 Muhlisi Abdurrahim el-Muhdis Dehlevî, *Hüccetullah el-Bâliğa I*, Dârul-Meârif, Beyrut (tarihsiz) s.74

4 Haşr, 9

5 Hüseyin Certel, *İmân ve Ahlâkta Kemâlin Yolu*, Hamle Bas. Yay., İstanbul 1995 s. 151.

6 Ebû el-Hasan Ali Haseni Nedvî, *Kitap ve Sünnet İşığında Dört Rükün*, Terc: İsmet Ersöz, İslâmi Neşriyat, Konya 1969, s.111.

7 Tevbe, 111

8 Certel, *İmân ve Ahlâkta Kemâlin Yolu*, s.146.

9 Süleyman Uludağ, *İslâm’da Emir ve Yasakların Hikmeti*, 2. Baskı, Aydoğdu Ofset, Ankara 1989, s. 92.

10 Bayraktar Bayraklı, *İslâm’da Eğitim*, İstanbul 1983, s. 243.

İslâm, müslümanların yalnız kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları evlat ve ailelerinin maddî ihtiyaçlarını karşılamalarını ve gidermelerini yeterli görmez. Maddî ihtiyaçlarını karşılayamayan ve karşılamaya gücü yetmeyen insanlara da yardım edilmesini tavsiye eder. İsteğe bağlı yardımlar yapılabileceği gibi, zorunlu olan yardımların, yani zekâtın da ihtiyaç sahiplerine verilmesini şart koşar. Böylece İslâm, Müslümanlardan tek vücut olmalarını ister. İslâm, toplumu bir vücut ve fertleri de birer organ olarak kabul eder. Vücudun herhangi bir organı rahatsız olduğu zaman, bütün vücut rahatsız oluyorsa, bir fertte fakirlik veya benzeri bir problemden dolayı sıkıntı çekiyorsa, toplum da bundan rahatsız olmalıdır. Sonuç olarak da, o kişinin yardımına gidilmeli ve yarası sarılmalıdır. İşte İslâm'ın, ihtiyaç sahiplerinin geçimini temin için farz kıldığı zekât, bu sosyal teminatın esas kaynağı¹¹ ve sosyal tabakalar arasındaki dengeyi sağlayan sosyal bir ibadettir.¹²

İslâm, fertlerin mala karşı olan aşırı hırslarını yenmek ve aşırı sevgilerini, cemiyet hizmetine döndürerek, toplum yararına harcamaya alıştırmak ve mal sevgisini makul ve faydalı bir seviyede tutmak için, zengin müslümanlardan mallarının belirli bir kısmını, fakirlere vermelerini ister.¹³ Zekât, ferdi cimrilikten kurtardığı gibi, onu vermeye ve harcamaya da alıştıtır. Alışkanlığın¹⁴ insan tabiatında büyük yeri vardır, öyle ki; alışkanlık insanın ikinci tabiatıdır, bile denmiştir. İşte her sene mallarının zekâtını istendiği şekilde veren kimsede planlı ve programlı vermek ve harcamak, temel bir alışkanlık haline gelir.¹⁵ İslâm, toplumda, muhtaçların yanında yer alan ve bunu alışkanlık haline getiren insanların çoğalmasını istemektedir.

Zekâtın bir başka eğitici özelliği de, zengin şahsiyetinin gelişip yücelmesine yardımcı olmasıdır. İyilik yapan zengin, yapmış olduğu bu iyilikle kendisinin yüceltiğini, ruhunun temizlendiğini, gönlünün genişlediğini hisseder. O, bu hareketleriyle aynı zamanda cimriliğini ve kötü isteklerini engellemiş olur. Bütün bunlar ise; onun şahsiyetinin gelişmesi ve yücelmesi demektir.¹⁶

Kur'an'da bir ayette "Ey Muhammed! Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka (zekât) olarak al"¹⁷ buyrulmakta, zekâtın temizleyici ve arındırıcı özelliğinden söz edilmektedir. Temizleme ve arınma zengin malındadır. Malın temizlenmesi düşüncesinin kişiye verdiği rahatlık ise onun şahsiyetini olumlu yönde etkilemektedir.¹⁸

11 Yusuf Kardâvi, *İbadet*, Çev: Hüsamettin Cemal, Pınar Matbaacılık, Trabzon 1986, s.345.

12 Aff Abdulfettah Tabbâra, *Rûhu'd-Dîni'l-İslâm*, Beyrut 1988, s.355.

13 Yunus Vehbi Yavuz, *İslâm'da Zekât Müessesesi*, 5. Baskı, Doğan ofset, İstanbul 1983, s.54

14 Alışkanlık: Çok iyi öğrenilmiş, düşünülmeden, otomatik olarak yapılan hareketlere denir. Alışkanlık, kişiliğin önemli bir yanını oluşturur. Alışkanlık kazanma öğrenme türlerinden biridir. Bir davranışın alışkanlık haline gelebilmesi için doyum sağlayıcı ve çok tekrar edilmiş olması gerekir. Bkz: Feriha Bayraktar, *Genel Psikoloji*, İnkilap Kitabevi, İstanbul 1990, s. 176-177.

15 Hayrettin Karaman ve arkadaşları, *İbadet ve Müessese Olarak Zekât*, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1984, s.187

16 Karaman, *Zekât*, s.189.

17 Tevbe 103.

18 Hüseyin Certel, *Psiko-Sosyal Açından Zekât*, Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Derg., sayı:13, Erzurum 1997, s.353.

İslâm, müslümanlardan birbirlerine kardeşlik duygularıyla bağlanmalarını ister. Kardeşler arasında hiçbir zaman kıskançlığa¹⁹ müsaade etmez. Açlık, sıkıntı, hastalık ve fakirliğin doğurduğu çeşitli dertler, insana kin ve kıskançlığı telkin ederken, İslâm bunların kötü ve tehlikeli bir hastalık olduğunu ve bunlardan ruhu kurtarmak gerektiğinin önemini vurgulayarak, kalıcı tedavi yolları arar. İslâm, zekâtı emretmekte fakirlerin, yolda kalmışların, kölenin ve borçlunun, yardımına koşma vazifesini zenginlere yükleyerek, onların kin ve kıskançlık girdabına kapılmamalarını sağlamak ister.²⁰ İslâm, işsize iş bulmak, güçsüze geçim sağlamak, borçlunun borcunu ödemek, yolda kalmış yolcunun yoluna devam edebilmesini sağlamak için zekâtın verilmesini istemiştir. İnsanlar, zekât müessesesiyle birbirlerinin kardeşi ve dostu olduklarını bilip, ihtiyaç ve zaruret halinde, zenginlerin mallarının, kendilerinin yardımına yetiyeceğini düşünerek, hayatlarını güvenlik içerisinde sürdürebilirler.²¹

Zekât, fertlerin gayret ve çalışmalarını, iyiliklerin yayılması yönünde teşvik ederek, cemiyette iyiliklerin artmasına ve kötülüklerin önlenmesine katkı sağlamış olur. Yine bu sayede insanların enerji ve güçlerinin heder olmasına mani olunarak, onların cemiyet yararına güzel işlerde kullanmasına imkan sağlamış olur.²²

Zekât, insanın sahip olduğu maddî imkanlarla yerine getirilen bir ibadettir. İnsanın maddî dünyasında ortaya çıkan bir hadise gibi görünmesine karşılık, iç huzurunu sağlamada önemli bir rol üstlenmektedir. Yine zekât, toplumsal dengeyi sağlamada ve ferdin fertle, ferdin toplumla olan diyalog ve uyumunu gerçekleştirme de önemli rol oynayan ibadetlerden biridir.

b. Zekâtın Ahlâkî Yaşayışa Etkileri

Toplumda her zaman ahlâkî erdemler ve değerlerle birlikte kötü davranışlar da devam edegelmiştir. İslâm ise, kendine inanan fertlerde, kötü davranışların yerleşmesini hiçbir zaman müsamaha ile karşılamaz. İslâm, her ne kadar ferdin vicdanına sesleniyor, ilk etapta kulun iman etmesini istiyorsa da, esas olarak toplumun mutluluk ve refahını temin etmeyi hedeflemektedir. İslâm, öncelikle fertte, daha sonra toplumda, ahlâkî erdemlerin kabulünü, yerleşmesini ve işlerlik kazanmasını, diğer taraftan kötü, çirkin ve ahlâkî olmayan değerlerin terkedilmesini istemiş, bu uğurda ferdi ve toplumu bir takım sınıfların birbirine karşı üstünlüğünü kabul etmeyen İslâm, böylece ferdin iç dünyasını psikolojik açıdan huzura kavuştururken, toplumdaki farklarını kaldırmakla da toplumdaki dayanışmayı sağlamış olur. Hz. Muhammed "Sizden biriniz nefsi için sevdiğini din kardeşi için sevmedikçe tam bir iman

19 Kiskançlık; Hayatın her safhasında karşılaşılabilen, çeşitli insanî ilişkiler sonucu ortaya çıkan, ihmal edilmişlik duygusunun, farklı bir yansıması olarak ortaya çıkan, bazen yaşamın tüm kesitlerini kapsayan, kişiyi düşmanca tavırlara sürükleyen olumsuz bir duygudur.

Bkz: Alfred Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, Çev: Kamuran Şipal, Say yay, İstanbul 1992, s.243.

20 Kardâvî, *Zekât II*, s.385; Karaman, *Zekât*, s.193

21 Kardâvî, *Zekât II*, s.386.

22 Yavuz, *Zekât Müessesesi*, s.81; Karaman, *Zekât*, s.196

ile iman etmiş olmaz"²³ şeklindeki sözü ile fertler arasındaki bu dayanışmanın önemi vurgularken, bunu imânî ve ahlâkî açıdan desteklemiştir. Buradan hareketle diyebiliriz ki; İslâm, ferdi, ahlâkî yönden bozan, ruhsal bunalımlara sokan, toplumu dejenere ederek yıkan, ardında kin ve düşmanlık izleri bırakan kötülükleri, ahlâkî ve imânî esaslarla ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.

Diğer taraftan İslâm, mü'minlerden, karamsarlık, hırs, egoizm, hırsızlık, gasp gibi, nefsi ve vicdanı ifsat eden kötü huylardan uzak durmalarını, ahlâkî bir zorunluluk olarak ister. Zekâtın bir ibadet olarak yerine getirilmesinin istenilmesini de bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. İslâm, zekâta, fertleri vermeye alıştırmak, daha çok vermeye teşvik etmiş, dolayısıyla güzel huylardan biri olan cömertliğe sahip olmanın yollarını göstermiştir. Gerçekten de her şeyin ilki zordur. Bir defa yaptıktan sonra ise: devamını getirmek kolaydır. İslâm da zekât ibadetiyle, fertlere bunu öğretmek, toplumda ahlâkî davranışların yaygınlaşmasını sağlamak ve yüce ahlâkî değerlere sahip bir toplum meydana getirmek arzusundadır.

Zekât veren kişi, bu ibadeti ifa ederken karşısındaki fakire karşı, olumsuz düşünce ve davranışlar içerisine girmemeli, aksine bir ibadeti yerine getirdiğini düşünerek mutlu olmalıdır. Böylece o, fakire karşı küçük görme hissi beslememeli, bilakis ibadet yaptığının şuuruna vararak, fakire karşı minnet duymalıdır. Zira fakir, zengin Allah'a yaklaşmasına, dünya ve ahiret mutluluğunu yakalamasına vesile olmaktadır. Bu ise, zengin ve fakir açısından kazançlı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴

Zekât, yoksulluğun ortadan kalkmasının sebeplerini hazırlayan bir ibadettir. Başkalarına yardım etme duygusunu geliştirir. Allah'a karşı muhabbet ve şükranı artırır. İnsanları, kötülüklerden uzaklaştırıp, iyi huylar kazandırarak terbiye eder. Cömert ve yardımsever olmaya alıştırmak, kişiye bu işi gönüllü olarak sevdirebilir.²⁵ Bencilliği giderir, insanlar arası bağlılığı artırır. Böyle bir duyguya sahip olan fertlerde iç ve dış çatışmalar, doğal olarak ortadan kalkar. İnsanlar normal bir ruh sağlığına sahip olur.²⁶

Zekât, yeryüzünde huzur, asayiş ve düzeni bozan dilencilerin ve işsizlerin sayılarını eksiltir. Böylece cemiyetteki suçlar, kötülükler karışıklıklar ve dengesizlikler azalmış olur. Çünkü muhtaç bir fakir, aç kalınca cemiyette karışıklıklar çıkarmaya, başkalarının malını çalıp karnını doyurmaya çalışır. Ama zenginlerin verdiği zekâttan elde edilen parayla karnını doyurup, temel zaruri ihtiyaçlarını giderince, suç işlemekten uzak durur. Toplumu, ailesi ve kendisi için iyi-güzel işler yapmaya çalışır.²⁷ İslâm, insanın mala karşı do-

23 Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen-ü Tirmîzî*, Mektebi İslâmiye, İstanbul (tarihsiz), Kıyâme VII, s.203; İbn Mâce, *Sahîhi İbn Mâce I*, Mektebi İslâmiye, Beyrut 1988, s.18.

24 Certel, *Psiko-Sosyal Açısından Zekât*, s.357.

25 Nedvî, *Dört Rükün*, s.124; Burhanettin Canatan, *İslâmiyette Ruh Sağlığı*, Denizkuşları matbaası, Konya (tarihsiz) s.113.

26 Hüsnü Ezber Bodur, *Sosyo Ekonomik Açısından İslâm'da Harcama Felsefesi ve İktisadi Dengesizlikleri Önlemedeki Rolü*, (Seminer Çalışması) Erzurum 1989, s.38.

27 N. Haydar Nakvi, *Ekonomi ve Ahlâk*, Çev: İlhan Kutluer, İnsan yay., İstanbul 1985, s.105-110; Altunkaya, *İslâm'da İtikat*, s.159

yumsuzluğu ve servet biriktirme arzusunu, yaratılışın bir cüzü olarak kabul ederken, iktisadî faaliyetle, bu motive edici faktörün, uygun sosyo-kültürel çevrede müsbet yönde kullanılmasını hedeflemektedir. Yani İslâm, ahlâkî bir insanın, bu tabii eğilimini nötr hale getirebileceği gerçeği üzerine temelendirilmiştir.²⁸

Zekât, ekonomik hayatı, sosyal, manevi hayatla bütünleştirip sosyal yardımlaşmayı, imana, çözülmöz bağlarla bağlar. Böylece sosyal adalet ortaya çıkar. Hayatımızdaki bütün davranışlar bu durumun gerçekleşmesine katkıda bulunur. Böylece bütün davranış ve hareketlerimiz, dini pratiğin, ibadet ve taatin bölümü içinde yerlerini alırlar.²⁹ Sosyal yardımlar yapılırken bunların yapılması hususunda bir zorlama yoktur. Bu yardımlar isteğe bağlı olarak yapılır. Fertlerin yapmış oldukları her türlü yardımlar, sosyal yardımlardır. Bir yardımlaşma çeşidi olarak sosyal yardım, daima zenginden fakire doğru bir transferi ifade etmektedir. Yani burada esas mesele sosyal yardımın, muhtaç olmayandan, muhtaç olana doğru akışıdır.³⁰

Kişinin şahsiyet ve onurunu zedeleyen dilencilik, hırsızlık, dolandırıcılık, ekonomik nedenlere dayalı aile geçimsizlikleri, manevi boşluklar, para kazanma arzusuyla gayri meşru işlere yönelme gibi davranışlar fakirliğin, fert ve toplum hayatında açtığı yaralar arasında sayılabilir. Bütün bu olumsuzluklardan kurtulmada zekât, önemli bir fonksiyonu üstlenmektedir. Çünkü zekât, kişiyi bu olumsuzluklardan arındıracak olan bir ibadet, aynı zamanda da sosyal bir müessesedir.³¹

Rahmet, ihsan, hayır ve cömertliğin bol olması Allah'ın sıfatlarındanır. Kişi cimrilikten kurtulup Allah yolunda vermeye ve harcamaya alıştığında rabbânî olgunluğun ufuklarına yaklaşılmaya başlar. İnsanlara iyilik yapmak, onları hayırlı şeylere ulaştırmaya vasıta olmak mümkündür. İslâm'ın gönüllere yerleştirdiği bu duygu ve insana verdiği bu ahlâk neticesindedir ki, İslâm dünyasının her yerinde birer hayır kuruluşu, çeşitli vakıflar kurulmuş, her din ve tabakadan insanlara ayırım yapılmaksızın her türlü yardım eli uzatılmıştır.³²

Hız. Peygamber, "zekâtı" bir köprü olarak vasıflandırmış ve şöyle buyurmuştur. "Zekât, İslâm'ın köprüsüdür."³³ Bir köprü nasıl ki, birbirinden ayrı ve farklı iki şeyi birbirine bağlıyorsa, zekât da ekonomik açıdan, aralarında büyük farklılıklar olan zengin ve fakiri birbirine bağlayacak, aradaki uçurumu kaldırarak insanları birbirine kaynaştıracaktır.³⁴

28 Bodur, *Harcama Felsefesi*, s.34.

29 Roger Garaudy, *İslâm ve İnsanlığın Geleceği*, Çev: Cemal Aydın, Pınar Yay., İstanbul 1990, s.22.

30 Turan Yazgan, *Sosyal Güvenlik Açısından Zekât*, 3. Baskı, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yay., İstanbul 1987, s.15

31 Certel, *Psiko-Sosyal Açısından Zekât*, s.356.

32 Karaman, *Zekât*, s.188.

33 Acıfı, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Ammeştehera mine'l-Ehâdisi' alâ Elsineti'n-Nâs*, 2. Baskı, Beyrut 1351.

34 Saadettin Özdemir, *İslâm'da İbadet Psikolojisi (Namaz-Zekât)*, Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Ens., Erzurum 1992. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.81.

İslâm, her yönüyle bir bütündür. O, kâinat birliğini sağlarken, insanın huzurunu ve saadetini temin edecek olan sosyal dengeyi sağlayıcı tedbirleri de beraberinde getirmiştir. İnsanlar arasındaki huzursuzluk sebeplerinden birisi de, içtimai hayattaki ekonomik dengesizliklerdir. Ekonomik sıkıntıların akabinde ortaya çıkan ahlâkî buhranları önlemede, zengin-fakir arasındaki dengeyi kurmada, zekâtın vazgeçilmez bir rolü vardır. İslâm'ın beş temel prensibinden biri olan zekât, ilk bakışta sadece bir ibadet gibi görünse de, temelde sosyal dengeyi sağlayarak, fertte ekonomik sarsıntılardan oluşabilecek olan psikolojik huzursuzlukları ve ahlâkî çöküntüleri gideren bir çare olarak karşımıza çıkmaktadır.